

קולא ששון

פרסומים תורניים

בהלכה, הגות, אגדה, פרשת שבוע
ע"ש ששון בן שמחה לבית בוחניק ז"ל

חשמונאים

חג הפסח ה- תשעה'

אמרות, שירים ושאלות

ותשובות שימושיים לליל הסדר

ליקט וערך שמעון בוחניק

מקורות - הגדה של פסח - הרב שלמה אבינר שליט"א וחידונים לנוער שנערכו לילדי חשמונאים.

סמלי הקערה וליל הסדר ומשמעותם

זרוע

זכר לקרבן הפסח, וכן כנגד "ביד חזקה ובזרוע נטויה".

ביצה

- הביצה היא מאכל אבלים, ליל הסדר תמיד חל באותו יום בשבוע שבו חל ט' באב ולכן אוכלים ביצה כזכר לאבלות על חורבן הבית.
- הביצה אין לה פה ומרמזים אנו באמצעותה שיסתמו פיותיהם של שונאי ישראל.
- בניגוד לשאר מאכלים שמתרככים בשעת בישול, ביצה ככל שמבשלים אותה יותר, כך מתקשה יותר וזה זכר לפסוק "כאשר יענו אתו כן ירבה וכן יפרוץ".

כרפס

- כנגד אותיות פרך "ס" (שהכוונה היא 60 ריבוא שהיו בבני ישראל שהיו עבדים במצרים) .
- יש שנוהגים בתפוח אדמה, מפני שתפוחי אדמה גדלים בקרקע ועתה עולים על שולחן מלכים, כך ישראל היו שקועים בשעבוד מצרים ועתה נוהגים כבני מלכים.

מרור

נגד מה שנאמר בתורה: "וימררו את חייהם בעבודה קשה"

חרוסת

זכר לטיט בו שעבדו המצרים אץ ישראל. כשם שהטיט מורכב מחומרים שונים כך החרוסת מורכבת מחומרים שונים, צבעה חום אדמדם כעין חרס.

שלוש מצות

זכר לאברהם שאמר לשרה "מהרי שלוש סאים קמח סולת לושי ועשי עוגות" - ואותו יום פסח היה.

מי מלח

אמנם זכינו להיות בני חורין אך אין אנו שוכחים את הדמעות הרבות של קורבנות ישראל במשך ההיסטוריה (הדמעות מלוחות) .

יין אדום

זכר לדם תינוקות שנשחטו וגם זכר למכת הדם.

גפן

- ישראל נמשלו לגפן, שהוא רך וחלש באילנות אבל פריו משובח.
- הגפן אינו מקבל הרכבה משאר אילנות, כך ישראל אינו יכול להיטמע באומות.

חסה

ה' חס עלינו וגאל אותנו מעבדות לחירות.

שיעבוד מצרים

- שיעבוד בני ישראל היה גזירה מהקב"ה, שאמר לאברהם בברית בין הבתרים: "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה". השיעבוד התפתח בשלבים:
- לאחר שנודע ליעקב, אחרי 22 שנה, שעוד יוסף חי ושהוא מושל בארץ מצרים שלח יעקב את יהודה לארץ גושן להקים לו שם בתי כנסיות ותלמודי תורה. וכל זמן שיעקב ובניו חיו בארץ גושן היו בני ישראל לומדים תורה ושומרים מסורת אבותם.
- וכשמת יעקב, יוסף וכל אחיו, קם דור צעיר, דור ה"השכלה" אשר ירדו למצרים והתחילו לתפוס עמדות מפתח ולהשתלב בתוך העם המצרי "וירבו ויעצמו במאוד מאוד" בממון.
- "וירעו אותם המצרים" – שבתחילה המצרים התנהגו עימם כחברים מלשון רעות אך כשראו את הצלחת עם ישראל אז נאמר "ויקוצו מפני בני ישראל שהיו הישראלים כקוצים בעיניהם של המצרים.
- אט אט שכחו עם ישראל את תורת אבותיהם והשתלבו בחיי הקהילה המצרית עד כדי כך שאומר הפסוק: "מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו" וכך הפסיקו כליל לעשות ברית מילה.
- כשראה כך הקב"ה הסיר השגחתו מהם ואז התחיל השעבוד.

האם שייכת מידת הרחמים?

כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו" - אמר רבי יוחנן: מה היו בנות ישראל הכשרות והצנועות עושות? היו נוטלות בנייהן וטומנות אותם במחילות, והיו המצרים הרשעים נוטלים בניהם הקטנים ומכניסים אותם לבתיהם של ישראל ועוקצים אותם והם בוכים, והיה התינוק של ישראל שומע קול חברו שבוכה - ובוכה עמו, והיו המצרים נוטלים אותם ומשליכים אותם ליאור.

בשעה שביקש הקדוש-ברוך-הוא להטביע את-מצרים בים סוף עמד עזא שר של מצרים ונשתטח לפני הקב"ה ואמר לפניו: ריבוננו-של-עולם, במידת הרחמים בראת עולמך, למה אתה רוצה להטביע את-בני? מיד כינס הקב"ה כל פמליא של מעלה ואמר להם: הוו דנים ביני ובין עזא שר של מצרים. התחילו שרי האמות מלמדים סנגוריא על מצרים.

כיוון שראה מיכאל כך, רמז לגבריאיל וטס למצרים טיסה אחת ושמט לבנה עם טיטה ותינוק אחד עמה ששקעוהו בבניין, ובא עמד לפני הקב"ה ואמר: ריבוננו-של-עולם, כך שעבדו את-בניך! מיד ישב עליהם הקב"ה במידת-הדין וטבעם בים.

באותה שעה ביקשו מלאכי-השרת לומר שירה לפני הקב"ה, אמר להם הקב"ה: "מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה לפני" (סנהדרין לט')

מפניני הגדה

הא לחמא עניא - מדוע נאמר הארמית? ומדוע מסתיים בלשון הקודש?

הגויים היו מביטים תמיד על הסדר היהודי ומנהגיו כעל איזה סוד נסתר, לפיכך הנהיגו חכמים, שהפתיחה לסדר תהיה בלשון ארמית שהייתה בזמן ההוא הלשון המדוברת, כדי שגם השכנים שאינם יהודים, יבינו ויראו שאין כאן שום סודות בלתי חוקיים. רק את סיום דברי הפתיחה אמרו בלשון הקודש, (לשנה הבאה בירושלים) שלא הייתה מובנת לשכנים, כדי שלא יאמרו שהיהודים מורדים ושואפים לשחרור ועצמאות.

"השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל, השתא הכא עבדי לשנה הבאה..."מדוע הכפילות?

שתי בקשות אנו מבקשים בזה: ראשית, "השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל", שבשנה הבאה כבר נזכה להיות בארץ ישראל, ואחר כך – השתא עבדי, לשנה הבאה בני חורין" שבשנה הבאה כבר נהיה משוחררים, לא נתונים לשלטון זר. ושתי בקשות נפרדות הן, שהרי למרבה הצער היו תקופות, שהיינו בארץ ישראל, אבל לא היינו בני חורין.

"וירעו אותנו המצרים"...

"וירעו אותנו המצרים" אם הכוונה היא שעשו לנו רע, מדוע לא כתוב "וירעו לנו"? נראה להשיב על כל שתי תשובות, שתחילה נראות אולי מנוגדות, אולם אחרי התבוננות נראה שיש ביניהם קשר עמוק והוא – הכוונה הזדונית להזיק ולפגוע בישראל.

תשובה א' – "וירעו אותנו" - הכוונה היא שהמצרים עשו אותנו "רעים" בעיני העם המצרי כאילו בני ישראל הם גייס חמישי המבקשים לתכנן מהפכה ולהשתלט על מצרים (כפי שניתן לראות בפסוקים בתחילת פרשת שמות: "...פן ירבה והיה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם על שונאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ" הרב שמשון רפאל הירש מציין כי גם במרוצת ההיסטוריה השתמשו אויבי ישראל, באותה טקטיקה, כדי להכפיש את שמו הטוב של עם ה' בעולם. וכאשר נחשבו ישראל לרעים בעיני העם המצרי, נקבעה "תכנית למיגור העם" על כל מרכיביה 1. שמו על בני ישראל שרי מיסים. 2. הטלת משימת בניית ערי מסכנות לפרעה. 3. עבודת פרך בכפייה. 4. הגדלת מכסות העבודה.

תשובה ב' – "וירעו אותנו" – מלשון "רעות", העם המצרי פיתח קשרי רעות עם בני ישראל וכך משכו את ישראל אליהם ואל אמונתם וגרמו לנתק בין בני ישראל לאמונה ולמסורת אבותיהם.

כאמור, אף שתשובות אלו נראות שונות זו מזו, יש להן מכנה המשותף והוא – הכוונה הזדונית ארוכת טווח להזיק ולפגוע בישראל.

למעשה במרוצת ההיסטוריה ובפרט בגלות, נפגש עם ישראל עם שתי גישות אלו שפעלו כלפיו, ולעיתים אכן נפלו קורבן למזימות האויב. ועל כן בקשרים של עם ישראל עם כל "גויי הארץ" יש להתבונן היטב ובזהירות רבה ביחסי הגומלין עימם.

ואילו לא הוציאנו וכו' הרי אנו ובנינו ובני בנינו וכו' כיצד ידע בעל ההגדה שהיינו נשארם במצרים?
"אילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים" - אילו היה פרעה טוב ליהודים, ולא היה צורך להוציאם משם
בכוח, "הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים" לא היו היהודים רוצים לזוז ממקומם ועד
היום היינו יושבים שם... (ראה יהודי אירופה ואמריקה) לכן, היה דרוש, שפרעה יענה את בני ישראל, והקב"ה
יוציא אותם ממצרים כנגד רצונו של פרעה,

מה מסתתר מאחורי שאלת הבן הרשע?

כתב הבן איש חי זצ"ל שמהות שאלת הבן הרשע היא מדוע יש לעמול ולעשות מצוות, כמו להניח תפילין?
מדוע לא מספיק לחשוב על תוכן המצווה ומסריה? והתשובה: אילו היינו מקבלים שכר על מחשבת המצוות,
היינו נענשים חלילה גם על מחשבת עבירות, ומי היה עומד בדין! וזה רמוז בפסוק: "לא הביט אוון מיעקב
ולא ראה עמל בישראל": אין ה' מחשיב לנו מחשבות אוון, משום שאינו מחשיבים את המצוות כעמל.

והיא שעמדה לאבותינו וכו' שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו...

יש בזה רמז נחמד ומוסר השכל חשוב בצידו - ה"לא אחד בלבד" החסרון הזה, שלא היינו אחד, שלא הייתה
אצלנו אחדות, הוא "עמד עלינו לכלותינו" הוא שגרם תמיד לכל צרותינו...

"פסח מצה ומרור"

והרי עפ"י הסדר הכרונולוגי צריך היה להזכיר את המרור תחילה, שהוא זכר לשעבוד, ואלו הפסח והמצה הם
זכר לגאולה. אלא כך היא דרכו של הקב"ה, שהוא מקדים רפואה למכה.

"שבכל דור ודור..." - האם זה לטובה?

נס קיומו של עם ישראל הוא בפיזור השנאה על פני הדורות, כפי שפיזרה הקב"ה וחילקה לדורות שונים, וע"י
כך הצילנו מידם. אילו חלילה, היו שונאי ישראל מרוכזים בדור אחד, לא הייתה לנו עוד תשועה.

"וברכתם גם אותי"

פרעה התעלל בבני ישראל והתעמר בהם, והנה בלילה בו הוכה במכת הבכורות, כשהוא משלחם, רועד ופחד
מפני המוות, מבקש: "וברכתם גם אותי". וכתב הרמב"ן: "כאשר אמר להם: וברכתם גם אותי, היה נותן
ברצון את כל מקנהו לכפר עליו, אבל לא עלה על דעת משה לעשות זבח רשעים תועבה".
תופעה רווחת היא, לצערנו. אנשים רבים - אחים רחוקים - הנתונים בצרה, רפואית או משפחתית, כספית
או רגשית, פונים בצר להם לצדיקים ולמקובלים לבקש את ברכתם, ומוכנים לשלם כסף רב.
אם יש מי שסובר - שהצדיק מחזיק את מפתחות השפע והישועה בידיו - טעות בידו. הצדיק יכול להתפלל
ולבקש ולהתחנן לפני הקב"ה. אבל כל זה, אם האדם עצמו ראוי שהברכה תחול עליו. אדם שבמיד לא
מקיים מצוות ה', לא יכול לשחד את הבורא ולקנות את ברכתו.

והקב"ה מצילנו "מידם" - מדוע ההדגשה "מידם", מדוע לא מספיק ו"והקב"ה מצילנו"?

אפשר לומר שהנס גדול יותר, שכן הקב"ה מגלגל ומסבב שהתשועה של ישראל תהיה "מידם" של המשעבדים עצמם, שכשם שבמצרים נתגדל משה רבינו מושיען של ישראל, בביתו של פרעה, ולבסוף התקומם כנגדו והוציא את ישראל ממצרים. וכן המן שנתן עצה לאחשוורוש להרוג את ושתיה ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה, וכמו שכתוב (במגילה יב:) ויאמר ממוכן, זהו המן, ולמה נקרא ממוכן, שמוכן לפורענות. למעשה בפיו כרה שוחה לעצמו, שעל ידו, באה אסתר וקבלה את כתר המלוכה, והיא זו שגרמה לתלייתו, נמצא שבעצתו שלו נעשה מוכן לפורענות. כן בכל דור ודור הקב"ה מצילנו "מידם" של המתנכלים לנו והחושבים עלינו רעה, שנאמר: "עוצו עצה ותופר דברו ולא יקום כי עימנו אל".

"מספר המכות" חישוב מעניין

המחלוקת סביב מספר המכות מתיישבת בדרך מעניינת על ידי התחשבות בכל הדעות. סכומן של כל המכות לפי כל השיטות, הוא 613 כמניין המצוות (תרי"ג).
להלן החשבון: 10 המכות שמופיעות התורה, ועוד 3 סימנים שנתן רבי יהודה, ועוד 60 מכות שחישוב רבי יוסי הגלילי (10 במצרים ועוד 50 על הים), ועוד 240 מכות שחישוב רבי אליעזר (40 במצרים ועוד 200 על הים) ועוד 300 שחישוב רבי עקיבא (50 במצרים ועוד 250 על הים), נמצא סה"כ 613 מכות.
ויש בזה רמז נפלא המלמדנו שקיום התורה ומצוותיה מגן על עם ישראל ממצרים בכל צורות החישוב. ואכן נאמר בספר שמות (פרק טו' – כו'): "אם שמוע תשמע לקול ה' אלוקיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חוקיו, כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך"

"כמה לקו באצבע...". מדוע השתדלו התנאים להגדיל את מספר המכות?

מה היא בעצם המחלוקת הזאת בעניין מספר המכות, לשם מה השתדל כל אחד להוסיף על המכות? אומר הגאון מוילנא, ה' הבטיח לנו, "כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך" לכן השתדלו חכמינו, לרמוז על מספר מכות גדול יותר ככל האפשר, שבהן לקו המצרים, כדי שכל המכות הללו, לא יגיעו לעם ישראל.

"אלו רק נתקרבונו לפני הר סיני...". מדוע דיינו, הרי מטרת ההגעה להר סיני הייתה לקבל את התורה?!
דיינו - כי היינו למדים מבחירתו של הר סיני לתת עליו את התורה, הנמוך מכל ההרים, את מעלתה של מידת הענווה. כי מי שזוכה לענווה אמיתית, זוכה ממילא לאורה של תורה, כמו שאמרו חז"ל (ירושלמי שבת פ"א):
"מה שעשתה חכמה - עטרה לראשה, עשתה ענוה - עקב לסוליתה" (עפ"י הרבי מסאסוב).

מהו ההבדל בין חמץ לבין מצה?

אומנם שניהם עשויים מקמח ומים, אלא שה"חמץ" נוצר ע"י אי עשייה, ואילו המצה נעשית ע"י עשייה ושמירה מתמדת. ה"חמץ" תופח ומתנשא, סמל לגאווה קולנית חסרת תוכן, המביאה בסוף לחמיצות פנים. אבל ה"מצה" סמל היא לענווה, לנמיכות קומה, להסתפקות במועט ולזריזות ועשייה. (עפ"י ספר התודעה).

"אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה, דיינו. בלי קבלת התורה - מה טובה הייתה מזה?
נראה כי חשיבותו של הר סיני הייתה, מלבד קבלת התורה, בכך שבפעם הראשונה הוא הביא לאחדות בין בני ישראל, "ויחן שם ישראל נגד ההר - כולם כאיש אחד!" ודבר זה בלבד כבר היה דבר חשוב כשלעצמו, ובזה בלבד - "דיינו"...

המשפילי לראות...

למצב של "לראות" יש תנאי מוקדם - "המשפילי". יכולת האדם להסתכל אל נכון ולהבין את משמעויות הראיה, מותנית בידיעת קומתו, מעמדו והשפלת עצמו, היינו: בחיזוק צד הענווה שבו. רעיון זה מרומז גם בפסוק הבא: "מקימי מעפר דל": זכות התקומה מותנית ב "מעפר דל".

"ביצה בליל הסדר" מדוע אוכלים ביצה בליל הסדר:

הביצה היא מאכל אבלים (מטעמים שונים), ומאחר שליל הסדר חל בכל שנה, באותו היום בשבוע שבו חל ליל תשעה באב (לפי א"ת ב"ש), אנו אוכלים בו ביצה, כזכר לאבלות חורבן הבית, שחל בתשעה באב. הביצה, ככל שמבשלים אותה יותר, היא מתקשה יותר. רמז, ל"כאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ". הביצה אין לה פה, ומרמזים אנו באמצעותה שיסתמו פיותיהם של שונאי ישראל.

שפוך חמתך אל הגויים...

כל הפסוק מדבר בלשון רבים: "שפוך חמתך אל הגויים אשר לא ידעוך ועל ממלכות אשר בשמך לא קראו", אם כן, מפני מה נאמר בהמשך: "כי אכל את יעקב" בלשון יחיד, ולא "כי אכלו את יעקב"? אלא, שבכל העניינים והדעות, כל הגויים מחולקים ומפורדים בדעותיהם ואין להם דעה אחידה, ורק נגד היהודים, שוררת לעיתים קרובות אחדות דעות בין כולם: "כי אכל את יעקב". לעניין אכילת היהודי כל הגויים הם גוי אחד...

ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב...

בפסוק זה לא נאמר שיש לדורשי ה' כל טוב, אלא שאינם חסרים כל טוב. טבעו של אדם, גם אם יש לו הרבה, לרצות עוד ועוד. יש לו מנה, רוצה מאתיים. דורש ה' אמיתי, הוא מי ששמח בחלקו, יש לו די, ואינו חסר דבר. כל מה שאוכל אדם בעולם הזה, מפחיתים לו מחלקו בעולם הבא. אבל צדיקים אוכלים פירות מעשיהם בעולם הזה, ואין מפחיתין להם מחלקם העתידי בעולם הבא. לזאת נתכוון הפסוק "ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב". (על פי הרבי מברדיצ'ב)

שפך חמתך אל הגויים...

לפתיחת הדלת דווקא "בשפך חמתך אל הגויים" יש סיבות אחדות: פתיחת הדלת מצביעה על חירות, על היעדר פחד. ישיבה בבית שדלתו פתוחה לרווחה היא ביטוי מובהק להיותנו בני חורין.

צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא... אנה ה' מלטה נפשי...

אנשים, מפנים את עיניהם ולבם אל אביהם שבשמים, לבקש את רחמי, רק בשעה ש"צרה ויגון אמצא", רק ברגעים קשים. דוד המלך, מבקש מבורא עולם שיתן בו את הכח, שלא לדבוק בגישה זו. דוד המלך סובר שיש לפנות אל ה' בכל יום ובכל עת ובכל שעה, ולא רק ברגעי משבר. גישתו זו של דוד המלך ע"ה מובעת בפסוק זה: "ה', מלטה נפשי (מן התפיסה הנפסדת של) צרה ויגון ובשם ה' אקרא". ובכל זאת, מי שאין שם שמים שגור בפיו תמיד, והוא פונה אל הקב"ה רק בשעה של צרה, "מן המצר", גם הוא יושע, "ענני במרחב יה".

ה' לי בעוזרי ואני אראה בשונאי...

שמרני, אלוקים, והגן עלי בפני אלה שהם "בעוזרי", שהם מעמידים פנים של עוזרים וידידים טובים, "אני אראה בשונאי" ובפני שונאי הגלויים אראה אני עצמי להיזהר...

אנה ה' – הושיעה נא. אנה ה' – הצליחה נא...

פעם בא אדם אל "החפץ חיים" וביקש ברכה, מאחר שהוא מתכוון לעבור למדינה אחרת. שאל ה' "חפץ חיים": "אין לך פרנסה במקום זה שאתה מבקש לעבור למקום אחר?" השיב "ברוך ה' גם כאן הפרנסה מצויה, אך ברצוני להתעשר יותר, ונדמה לי כי שם אצליח" אמר לו החפץ חיים: "כאשר אומרים בהלל בסוכות "אנה ה' הושיעה נא" מנענעים את הלולב לכל הרוחות, ללמד שבשעה שהאדם נמצא במצב של הושיעה נא - שאין לו דבר והוא מתחנן, אז הוא חייב לטלטל את עצמו לארבע רוחות. לעומת זה, בשעה שיש לו, אך הוא רוצה יותר, שעה של "הצליחה נא", אז עומדים ולא זזים ומתפללים "הצליחה נא" בעמידה במקום הקבוע"

חד גדיא...

להלן אחד מהפירושים של הגר"א לפיוט "חד גדיא": "חד גדיא, חד גדיא" – הם שני גדיי העיזים שהביא יעקב אבינו ליצחק בליל הפסח, והם נעשו אח"כ מצווה לדורות: אחד לקרבן פסח, ואחד לקורבן חגיגה. באמצעותם זכה יעקב, לברכות של יצחק, ולבכורה של עשו, והוא מסר את ברכות הבכורה ליוסף. ואתא שונרא – סמל הקנאה, זו קנאת אחי יוסף שמכרוהו למצרים, לבטל ממנו הברכות והבכורה. ואתא כלבא – פרעה מלך מצרים, שנקרא כך בפי חז"ל, ועינה את השבטים המקנאים ביוסף, לתקן חטאם. ואתא חוטרא – מטה משה, שבו נעשו את האותות והמופתים במצרים, והוא עבר ליהושע, וכן הלאה עד דוד המלך. במטה זה נעשו הניסים והנפלאות שהיו לישראל עד חורבן בית ראשון. ואתא נורא – אש יצר הרע שגרם לחורבן בית ראשון בעוון עבודה זרה שהוכנסה למקדש, ובוטל כוח המטה. ואתא מיא – הם בעלי התורה, אנשי כנסת הגדולה, שביטלו את היצר של עבודה זרה. ואתא תורא – זו מלכות אדום המשולה לשור, שהצרה לישראל וגזרה עליהם גזרות רעות, לבטלם מן התורה. ואתא השוחט – זה משיח בן יוסף שנלחם באדום. ואתא מלאך המוות – שעתיד משיח בן יוסף להיהרג. עד שבא הקב"ה – וינטלנו וינשאנו ויושיענו תשועת עולמים במהרה בימינו, אמן כן יהיה רצון!

ויוציאנו ה' ממצרים לא ע"י מלאך

מקשים על כך הרי כתוב: "ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף", כלומר שכאשר ניתנה רשות למשחית אינו מבחין בין טוב לרע (בבא קמא ס.). ומשמע מכאן שהמכה הייתה על ידי מלאך המשחית. והדבר סותר לכאורה את המדרש על הפסוק "ועברתי בארץ מצרים" אני ולא מלאך וכו' ונראה לתרץ עפ"י המדרש בילקוט תהילים: "לא חשך ממות נפשם", אמר ר' יהושע בן לוי, כל מכה ומכה שהייתה באה על המצריים במצרים, הייתה מכת הדבר באה עליהם. ולפי זה גם במכת בכורות הייתה מכת דבר כללית במצריים הרשעים, אשר עינו וציערו את ישראל והעבידום בפרך. ועל כן נאמר: כי אין בית אשר אין שם מת. שאף על פי שלא היה שם בכור היו מתים בדבר. ולכן נאמר ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ, "כי אמרו כולנו מתים". אם כן, אומנם הקב"ה בכבודו ובעצמו ביצע את עצם המכה של הבכורות, אולם המכה הנלווית אליה היא מכת הדבר, נעשית ע"י מלאך המוות, ועליה נאמר: "ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף".

האם החגיגה היא על יציאה משעבוד גופני?

וחגתם אותו חג לה' לדרתיכם חקת עולם תחגוהו" (שמות פרק יב' - יד') אם רואים את חג יציאת מצרים רק מתוך השתחררות חומרית משעבוד גופני, יכולים רבים לטעון, שאין כל טעם לחוג את החג זה בשעה שנתונים שוב בגלות ומשועבדים תחת הגויים. אולם כאשר רואים את יציאת מצרים בתור השתחררות הרוחנית של העם, שחילצנו השם יתברך מתוך טומאת מצרים, לקח אותנו לו לעם סגולה והישרה עלינו את שכינתו וקדושתו - אזי הרי חג יציאת מצרים הוא חג נצחי, אפילו כאשר אנו שוב משועבדים בגלות. זוהי שאמרה תורה: "וחגותם אותו חג לה'" - אם תחוגו את החג בתור חג לה' ותראו את אופי הגאולה רוחני שבו, אזי "חוקת עולם תחגוהו" - ואפילו בתקופות הגלות הקשות ביותר. (עפ"י משך חכמה)

תספר באוזני בנך - לכאורה 'אוזני' מיותר! וכי נספר בעיניים? - כוח השמיעה

"ולמען תספר באוזני בנך ובן בנך" (פרק י - ב) מדוע אמר "באוזני" בנך, הרי פשוט הדבר ששומעים דרך האוזניים?! די היה לומר "ולמען תספר לבנך"? נראה לומר, שהכתוב בא לומר שכל אחד צריך לספר לפי כח השמיעה של בנו. כלומר לפי בית הקיבול שלו, כפי שכלו והבנתו של כל אחד ואחד... (תורת הפרשה).

מדוע לתת את בשר הטריפה דווקא לכלב?

כשיצאו ממצרים בלילה נאמר: "וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחַרֵץ כֶּלֶב לְשׁוֹנוֹ" (פרק יא' - ז') לפיכך אמרה תורה: "וּבֶשֶׂר בְּשֵׁדָה טְרֵפָה לֹא תֹאכְלוּ, לְכָלֵב תִּשְׁלִיכוּן אוֹתוֹ" (שמות פרק כב' - ל'). מכאן אנו למדים, שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה. כלומר בגלל שהכלבים לא הפריעו ליציאת מצרים, לא נבחו ולא העירו את המצרים, קיבלו שכר שכאשר יש בשר טריפה, צריך לתת אותו לכלבים למאכל.

שירים לחג הפסח

באגוזים נשחקה

אם נחשת ומצאת,
הם כלם שלך.
לא נחשת,
לא מצאת –
הב לי משלך.

באגוזים נשחקה,
חג הפסח בא.
זוג או פרט,
זוג או פרט,
מה אצלי ביד?

משה בתבה

הס, הגלים השוכבים!
משה הקטן פה שט.
לא יטבע, חיה יחיה,
ילד זה הקט.

דומם שטה תבה קטנה
על היאור הוד.
ובתבה משה קטן,
ילד יפה ורד.

שמחה רבה

שמחה רבה, שמחה רבה! אביב הניע,
תפרו לי בגד עם כיסים, מלאו פיסים
שאל אשאל ארבע וכוס גדולה אמי הלואי יבוא,
קשיות, שתה תביא לאליהו הלואי יסור, יראה
אשתה ארבע הנביא. אותי כל־כך הדור.
באגוזים. פסח בא!

מה נשתנה

<p>מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות, מכל הלילות. שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה, חמץ ומצה. הלילה הזה, הלילה הזה כלו מצה.</p>	<p>שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות, שאר ירקות. הלילה הזה, הלילה הזה, כלו מרור.</p>	<p>שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת, אפילו פעם אחת. הלילה הזה, הלילה הזה שתי פעמים.</p>	<p>שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין ובין מסבין, בין יושבין ובין מסבין. הלילה הזה, הלילה הזה כלנו מסבין</p>
--	---	--	---

שאלות/תשובות לחג הפסח – לפי רמות גיל

לגיל גן חובה וכיתה א'

1. על איזו צד מסיבים? (על צד שמאל)
2. מהו ה"כרפס" ומה הוא קשור לליל הסדר? (ירק שאוכלים לפני המוציא)
3. בזמן בית המקדש קיים. מה היה עושה מי שהפסיד קרבן חג הפסח? (מקריב קורבן פסח, בפסח שני ביד' אייר)
4. מה זה מנהג קמחא דפסחא? (נתינת כסף לעניים לקראת חג הפסח)
5. מה היה גילו של משה רבינו בזמן יציאת מצרים? (שמונים שנה)
6. איזה שבט לא עבד בפרך במצרים? (שבט לוי)
7. למה אהרון עשה את מכת הדם ולא משה? (כי מי היאור הצילו את משה)
8. מדוע שמים זרוע על קערת הסדר? (זכר לקרבן הפסח)

שאלות לילדים כיתות ב'– ד':

9. איזו מצוה קיימו בני ישראל לפני צאתם ממצרים חוץ מקרבן פסח והסדר? (ברית מילה)
10. איזו תפילה מיוחדת מוסיפים לפני תפילת מוסף בפסח? (תפילת הטל)
11. מה זה "יחץ" ולמה עושים זאת? (חוצים מצה לשניים כמו לעני)
12. מה זה "כורך" ולמה עושים זאת? (אכילת מצה ומרור יחד, כדי לקיים את שיטת הלל הזקן)
13. מה זה מצה שמורה? (מצה שהשגחו שלא תחמיץ מזמן קצירת החיטה)
14. כמה שנים היו בני ישראל במצרים? (מאתים ועשר שנים)
15. מה אכלו בבית המקדש בסדר שלא אוכלים עכשיו? (קרבן פסח וקורבן חגיגה)
16. מדוע שותים 4 כוסות יין בליל הסדר? (כנגד 4 לשונות גאולה, וכנגד 4 פעמים שמוזכר כוס אצל שר המשקים)
17. על מי מהמצרים שטבעו בים – סוף נאמר שטבעו "כמו אבן"? (על הצדיקים שבהם)
18. למה יש שלש מצות? (שתיים ללחם משנה כבכל שבת וחג ואחת לחם עוני)
19. דברים שמופיעים במספר ארבע בהגדה של פסח? (כוסות, בנים, אמהות)
20. מה הן המכות שחרטומי מצרים ידעו לעשות? (דם וצפרדע עשו: כינים- ניסו ולא הצליחו)
21. מי מהאבות לא ירד כלל למצרים? (יצחק)

שאלות לילדים כיתות ה'-ו':

22. למה מברכים "המוציא" לפני ברכת "על אכילת מצה"? (על פי הכלל שתדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם)
23. מי שואל מה נשתנה אם אין ילד? (מבוגר, ואפילו עורך הסדר אם הוא לבדו)
24. מהו שמה של אשת אהרון הכהן? (אלישבע בת עמינדב)
25. למה צריכים ליטול ידיים לפני אכילת ה"כרפס"? (כדרך שנוטלים לדבר שטיבולו במשקה)
26. מה עשה משה רבנו לפני שיצא ממדין לגאול את ישראל? (הלך לבקש רשות מיתרו חותנו)
27. מדוע אוכלים כרפס לפני הארוחה ולא באמצע הארוחה? (לגרום לשינוי, כדי שהילדים ישאלו)
28. מדוע שמים ביצה בקערת הסדר? (זכר לקרבן חגיגה)
29. מי גרוע יותר, לבן או פרעה? (לבן, כי ביקש לעקור את הכל, ואילו פרעה רק את הזכרים)
30. מה שם בעלה של מרים ומה שם בנה? (שם בעלה פֶּלֶב בְּיָפֹתָה ושם בנה חור)
31. כמה מכות לקו המצרים במצרים וכמה על הים לפי דעת רבי עקיבא? (במצרים 50 ועל הים 250)

שאלות לילדים כיתות ז'-ח':

32. מה פירוש המילה אפיקומן, ומה זה? (קינוח סעודה, ואין אוכלים אחרי קרבן פסח, ולא אחרי הסדר)
33. חוץ מישראל בצאתם ממצרים, על מי מסופר בתנ"ך שאכלו מצות? (לוט ואורחיו המלאכים)
34. מה זה יקנה"ז? (כשחל ליל פסח במוצאי שבת: יין, קידוש, נר, הבדלה, זמן)
35. מדוע רבי אלעזר בן עזריה אומר "הרי אני כבן שבעים שנה"? (מונה ראש הסהנדרין בגיל 18 ונתלבן זקנו)
36. למה לא הקריבו קרבן פסח במדבר? (כי לא מלו מחמת רוח צפונית)
37. איזה צמח מביאים ל"עומר" ולמה? (שעורה, כי חיטה עדיין לא גדלה)
38. מי טעה בחשבון ויצא ממצרים לפני הזמן? (שבט אפרים)
39. אנשים מבני ישראל מפורסמים שלא השתתפו בקריעת ים סוף? (צפורה ושני בני משה)
40. איזה כמות מצה יש לאכול בסדר? (שני זיתים מוציא מצה, אחד כורך, אחד אפיקומן)
41. מהי עבודת פרך? שני פירושים. (עבודה קשה המשברת את הגוף, לפי רש"י – החלפת מלאכת אנשים ונשים)
42. מה לקח איתו משה לפני שיצאו ממצרים? (את עצמות יוסף)
43. מה ההבדלים ב"מה נשתנה" שאומרים בליל הסדר כיום, לבין זה שאמרו בליל הסדר בבית המקדש? (בבית המקדש אמרו "שבכל הלילות אוכלים בשר צלי שלוק ומבושל הלילה הזה כולו צלי" ולא הזכירו "כולנו מסובין")
44. באיזה תאריך שמו את משה בתיבה? (ז' סיוון שלשה חודשים אחרי שנולד)

שאלות לבוגרים – נושא חתונות וקשרי משפחה

45. מי התחתן עם בת דודו? (יעקב – עם רחל ולאח בני לבן דודו)
46. אימו של מי הייתה גם בת דודה שלו? (יצחק – שרה אימו הייתה גם בת דודה שלו)
47. מהו הקשר המשפחתי בין אהרון הכהן לנחשון בן עמינדב? (נחשון בן עמינדב היה גיסו של אהרון)
48. מי התחתן עם דודתו? (עמרם התחתן עם יוכבד שהייתה דודתו)
49. מי על פי ה'תרגום יונתן' התחתן עם אחייניתו? (יוסף עם אסנת, שהייתה בתה של דינה)
50. נישואיו של מי קשורים לבאר מים? (יצחק ורבקה, יעקב ורחל וכן משה וציפורה)

שאלות כלליות לגיל הבוגר

51. באיזה יום בימי הפסח קוראים בתורה בעניין פסח שני? (ביום שישי)
52. על מי מסופר בתלמוד שכאב לו ראש אחרי שתיית יין בליל הסדר? (רבי יהודה בן אלעאי – מפסח עד עצרת)
53. היכן מוזכרת שבת בהגדה? ("דיינר")
54. מי מגדולי ישראל החשובים נפטר יומיים לפני פסח? (מרן הבית יוסף)
55. באיזה מכה רואים שהקב"ה מרחם על רשעים? (אזהרה לפני ברד כדי שיוכלו להציל)
56. לפני איזו מכות לא התרה משה בפרעה לפני המכה? (דם, כינים, שחין וחושך)
57. מניין רואים שבני ישראל במצרים התנהגו ביושר? (לא גנבו בג' ימי האפלה)
58. האם מותר לבדוק חמץ בעזרת פנס חשמלי? (כן, וכדאי לבדוק קצת גם בנר)
59. הסתרות בחומש שמות - מי הסתיר ומה הסתירו? (יוכבד את משה – ותצפנהו שלשה ירחים, משה את המצרי שהרג- ויטמנהו בחול, משה את פניו בסנה – ויסתר משה פניו)
60. מה זה "ביעור מעשרות"? (בפסח של שנה רביעית ושביעית מתן המעשרות ליעודם)
61. לפי פירוש רש"י מה הכוונה "משכו וקחו לכם ש..."? (משכו ידיכם מעבודה זרה שלכם)

חידות ושעשועים לפסח

שבעה מי יודע?

- א. לכל אחד מאיתנו יש שתיים, אך פסח הוא אחד משלוש: (רגלים)
- ב. מחלה, אכילה: (חזרת)
- ג. אחת מעשר, שבגלל הדילוג בה, התקבל השם הזה לחגנו תשובה: ((מכת) בכורות)
- ד. הן לא קטנות, אך שמן מזכיר את המילה, שלא תעלה בפסח על שולחנה של איזו עדה: (קטניות)
- ה. השם לא נעים, ובו מכשירים הרבה כלים: (הגעלה)
- ו. מאחד מה "ארבעה" - הורידו את האמצע והוסיפו את גילה של שרה בלדת יצחק: (חמץ)
- ז. נוע, מוש, זוע, ובשניים כאלו נקנה כוכבו של אחד השירים באגדה: (זוז)

פירמדה:

- א. מאכל אבותינו במדבר - מן
- ב. "איש צר ואויב" - המן
- ג. נסחרת בבורסה - מניה
- ד. תפקידו של משה - מנהיג
- ה. המקום בו הסבל לעולם לא נגמר - גיהנום

קצר ולעניין:

- א. המקום בו שיכן פרעה את בני ישראל כדי שיוכלו לדבר בשפתם עם עצמם ואל האל! - גושן
- ב. דוגמא לאחות מסורה ומלאת אהבה השגחתי על אחי הקטן כשהוא שט בתיבה. - מרים
- ג. שהצפינה את משה יום ועוד יום עד שכבר גדל ולא היה שם מקום. - יוכבד.
- ד. שימשתי למשה 'פה' מהקיצו ועד לכתו לישון כי היה אחי כבד פה וכבד לשון - אהרון.
- ה. אני המצליף בעבדים, שוטר אכזר וגם מי אני? ה- נוגשים.
- ו. האבן שאותם יצרו העבדים מי אנחנו? ה- לבנים.
- ז. מבצק - אך לא לחם, בכל זאת זה מה שיצא מי אני? אני-המצה.
- ח. הרע האכזרי, והקשיתי את לבי לא פעם ולא פעמיים מי אני? - פרעה מלך מצריים.
- ט. משיתי את התינוק בשתי ידיים ואמצתי לי אותו ל-בן, מי אני? - בת פרעה.
- י. אותי משה חצה לשניים ובני ישראל עברו ביבשה. - ים סוף.
- יא. אותי השליכו על הרצפה והפכתי לנחש. - מטה.
- יב. אני כבד לשון וכבד פה בקיצור מגמגם - משה.
- יג. אני בערתי במדבר זמן רב - הסנה.
- יד. אני לפי הסיפורים מגיע בכל שנה לליל הסדר ושותה יין מכוס גדולה - אליהו הנביא.
- טו. איתי ממלאים בפסח את הכיסים - אגוזים.
- טז. אותי מחביאים בסעודת הסדר - אפיקומן.

שאלות מהירות לפי סדר א"ב

- א** מבשר הגאולה אשר יבוא לפני המשיח ויתרץ קושיות ובעיות. (אליהו הנביא).
- ב** מאכל בקערת ליל הסדר – זכר לקורבן החגיגה שהיה מוקרב בפסח. (ביצה)
- ג** "כל שלא אמר שלושה דברים אלו בפסח, לא יצא ידי חובתו - ואלו הם: פסח, מצה ומרור", (רבן גמליאל)
- ד** הפזמון החוזר לפיוט, שמתחיל במילים אלו: "כמה מעלות טובות למקום עלינו - אילו..." (דיינו)
- ה** היא שעמדה לאבותינו ולנו. (התורה, ההבטחה בברית בין הבתרים)
- ו** המצווה מהתורה, שממנה התפתחה ההגדה של פסח. (והגדת לבנך)
- ז** הסמל לקרבן הפסח בצלחת הסדר. (זרוע)
- ח** אנו מבקשים מה' שישפוך על הגויים אשר לא ידעוהו. (חמתו)
- ט** החרוסת בקערה היא זכר ל: (טיט)
- י** נסוב לאחור בצאת ישראל ממצרים. (הירדן)
- כ** "אחד עשר מי יודע?" (כוכביא)
- ל** "ביקש לעקור את הכל". (לבן הארמי)
- מ** התל של בני ברק העתיקה נמצא ליד צומת כבישים. (מסובים)
- נ** החודש שבו נגאלו ישראל ובו הם גם עתידין להיגאל. (ניסן)
- ס** ששה מי יודע? (סידרי משנה)
- ע** אבותינו היו "מתחילה" - לפני "שקרבנו המקום". (עובדי עבודה זרה)
- פ** האב צריך לנהוג עם הבן הרביעי שאינו יודע לשאול? (פתח לו)
- פ** אותם בנו בני ישראל לפרעה במצרים. (פיתום ורעמסס)
- צ** כינויו של האפיקומן בהגדה. (צפון)
- ק** הילד הקטן שואל בפתחת הסדר. (קושיות)
- ר** "כל דכפין" פירושו: כל מי ש... (רעב)
- ש** המגילה הנקראת בחג הפסח. (שיר השירים)
- ת** שתה את המים ב "חד-גדיא". (תורא)

נר ה' נשמת אדם מוקדש לעילוי נשמת:

- אבי מורי ששון בר שמחה לבית בוחניק ז"ל נלב"ע בז' תמוז ה' תשלט'
- יצחק בן אברהם ותקוה מאירי ז"ל נלב"ע בליל שבת כה' אדר שנת התשס"ט'
- טוביה בן שפרה ועזרא לבית ברטוב ז"ל נלב"ע ביח' מרחשוון ה' תשנ"ג'
- שמואל ניסן בן שרה יצחק לבית זדה ז"ל נלב"ע בכא' אדר א' ה' תשנ"ה'
- שלום בן חויתו לבית שחר ז"ל נלב"ע ביב' כסלו ה' תשס'
- יחיאל (יחיא) בן יוסף ונעמה לבית ארז ז"ל נלב"ע בכג' ניסן ה' תשנ"ט'
- יעקב מייזלש ז"ל נלב"ע בג' תשרי ה' תשנ"ט'
- יהודה מרדכי בן דוד לבית פולק ז"ל נלב"ע ב טז' אדר ה' תשנ"ט'
- ר' יהודה בן הרב עזרא לבית קורח ז"ל נלב"ע ב כ' אלול ה' תשנ"ט'
- ר' מנשה בן משה לבית רוזנטל ז"ל נלב"ע בכג' אדר א' ה' תשס'
- עמנואל (עמרם) בן אסתר אביטבול ז"ל

- פרחיה בת יקוט לבית שרעבי נלב"ע בז' אדר שנת ה' – תשע'
- שרית בת אברהם ואורנה פריגל ז"ל הי"ד נלב"ע בכט' תמוז ה' תשנ"ד'
- אורית בת חיים לבית דה יונג ז"ל נלב"ע בטז' טבת ה' תשס'
- שולמית בת הרב אליהו לבית קרשנבאום ז"ל